

ОСОБЛИВОСТІ САМОСТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ РІЗНОЇ СТАТІ, СХИЛЬНИХ ДО ПЕРЕЖИВАННЯ ЗАЗДРОСТІ

Л.О. Ляховець

доцент кафедри загальної, вікової та соціальної психології

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

У сучасній психологічній науці спостерігається тенденція до збільшення кількості досліджень, присвячених вивченню окремих аспектів соціальної поведінки в умовах інформаційного, відкритого, кризового соціуму, який у різні способи декларує ознаки матеріальної нерівності, спонукає молодь до міжособистісних порівнянь й не завжди обґрунтованої конкуренції, породжує заздрість до статків, якості життя, рівнів свободи інших.

Аналіз сучасних наукових розвідок свідчить про відсутність єдиного підходу до феноменології заздрості. Так, залежно від теоретико-методологічних позицій дослідників поняття «заздрість» тлумачиться, зокрема, як: неприязне, вороже ставлення (В. Лабунська, Р. Шаміонов); соціально-психологічне ставлення, деструктивне по своїй суті (Т. Бескова); соціально-психологічна риса особистості (Л. Дяченко, М. Кандибович); почуття зі складною структурою і чітким вектором (Є. Ільїн); особлива форма тривоги (А. Ребер); особлива форма фрустрації (Л. Архангельська, І. Котова); прояв комплексу неповноцінності (У. Лукан, К. Муздибаєв); спосіб психологічного захисту (Н. Дмитрієва); прояв мотивації досягнення (С. Головін, О. Соколова); ознака незрілої особистості (О. Бондаренко, Ю. Щербатих) та ін. Але, наразі залишається маловивченим питання детермінант заздрості: і якщо зовнішня детермінація розкривається більшістю вищезазначених авторів, то внутрішня фрагментарно розглядається небагатьма з них (Т. Бесковою, О. Гончаровою, Н. Горшеніною, А. Лісовенко та ін.), що й зумовило вибір теми роботи.

В основу нашого дослідження покладено визначення заздрості Т. Бескової: заздрість – це соціально-психологічне ставлення особистості, супроводжуване комплексом негативних емоцій, зниженням самооцінки, бажанням прямо чи

непрямо нівелювати виявлені переваги інших, і реалізоване у послідовній соціальній поведінці [1, с. 58]. Авторка виділяє два типи заздрісного реагування на переваги Іншого: заздрість-неприятність (її переживання супроводжується почуттями злостивості, гніву, роздратування, ненависті стосовно того, хто домігся більшого) і заздрість-зневіра (супроводжується почуттями образи, досади, смутку, відчаю, переживанням *«незаслуженої, непереборної обділеності»*) [2, с. 46].

Більшість вчених наголошує на деструктивному впливові заздрості на особистість та її соціальні контакти. На емоційному рівні заздрість виявляється у роздратуванні людини з приводу власної неповноцінності. На активному поведінковому рівні – у непереборному бажанні зашкодити об'єкту чи суб'єкту заздрості; на пасивному поведінковому рівні – призводить до апатії [5]. Конструктивність заздрості полягає у прагненні конкурувати не тільки з Іншим, але і з самим собою (колишнім), так активізується власний ресурс людини [3].

Самоствалення – міцно пов'язане з пізнавальною та моральною сферами особистості й посідає центральне місце у психологічній регуляції діяльності. Через раціональне ставлення до себе молода людина може реально впливати на хід свого життя і життя інших, розумно організовувати цей процес, передбачати життєві події та їх результати. Водночас самоствалення виступає однією з внутрішніх передумов виникнення заздрості як щодо окремої особи, так і до цілих соціальних груп. Особливої уваги розвиток самоствалення вимагає в юнацькому віці, оскільки одночасно перебігають напружені процеси формування моральної свідомості, вироблення ціннісних орієнтацій та ідеалів, стійкого світогляду, гуманізму. Крім того юнаки ставляться занадто вимогливо і критично як до себе, так і до оточуючих, що надає додаткової своєрідності й специфіки їх переживанню почуття заздрості.

Компонентами самоствалення є: самовпевненість, самокерування, відображене самоствалення, самоцінність, самосприйняття, аутосимпатія, внутрішня конфліктність, самозвинувачення, а також соціальне «Я», комунікативне «Я», фізичне «Я», рефлексивне «Я», океанічне «Я».

Мета дослідження: вивчення особливостей самоствалення студентів різної статі, схильних до прояву заздрості-неприятності і заздрості-зневіри.

У дослідженні використовувався наступний діагностичний інструментарій:

- 1) «Методика дослідження заздрості особистості» Т. Бескової;
- 2) особистісний опитувальник «Хто Я?» М. Куна, Т. Макпартленда;
- 3) «Методика дослідження самоствалення» С. Пантелеєва, В. Століна;
- 4) «Методика дослідження самооцінки» Т. Дембо, С. Рубінштейн (модиф. А. Прихожан). Обробка отриманих даних здійснювалася за допомогою методів математичної статистики (підраховувалися коефіцієнти кореляції за методами Пірсона та Спірмена і непараметричний U-критерій Мана-Уїтні).

Дослідження проводилося на базі Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, у ньому брали участь 62 студенти психолого-педагогічного факультету денного та заочного відділень, віком від 18 до 23 років. Формування вибірки мало не випадковий характер: на думку К. Муздибаєва, представники саме цієї вікової групи демонструють максимальну чутливість до проявів заздрості, через зростання вимог до власної загальної успішності у значущих сферах життя (зокрема, в освітній і професійній), а також через усвідомлення невідповідності високої мотивації досягнень та низької конкурентоспроможності на ринку праці [4, с. 49].

Результатом проведення першого етапу дослідження виступив поділ студентів (загальної вибірки, з урахуванням їх статі) на групи, відповідно до типу переживання заздрості (табл. 1).

Таблиця 1

Результати розподілу студентів відповідно до типу переживання заздрості (n = 62 особи)

№ п/п	Тип заздрості	%	Стать	
			Чоловіки (n=31)	Жінки (n=31)
1	Заздрість-неприятність	46,8%	33,9%	16,1%
2	Заздрість-зневіра	53,2%	12,9%	37,1%
Всього:		100%	46,8%	53,2%

Отже, більшість опитаних студентів схильна переживати стан заздрості-зневіри (53,2%), який супроводжується виникненням емоцій образи, розпачу, смутку, відчаю. У поведінці молоді проявляється внутрішня невпевненість у

собі, що іноді супроводжується зовнішньою агресивністю, заздрістю, розв'язністю (переважно стосовно тих людей, яким вдалося досягти більшого успіху у житті). Такі особи почуваються невпевненими, скривдженими, безсилимми щось змінити свідомо ігноруючи реальні можливості, які спонукують їх до прояву самостійності.

Менша частка студентів схильна переживати домінуючий стан заздрості-неприятності (46,8%), відчуваючи злостивість, гнів, роздратування; це явно демонструється більш успішним оточуючим. Таким особам властиве бажання перевершити Іншого у будь-який спосіб, задля чого застосовуються активні дії.

Крім того, було встановлено, що респонденти чоловічої статі більш схильні переживати заздрість-неприятність, а жіночої статі – заздрість-зневіру.

На другому етапі дослідження вивчалися *особливості самоствавлення* студентів, схильних до переживання заздрості-неприятності і заздрості-зневіри. Отримано наступні результати:

- студенти з вираженою заздрістю-неприятністю внутрішньо нечесні з собою; не вважають себе цікавими, унікальними особистостями; схильні до пошуку недоліків у собі та до самозвинувачення;

- студенти з вираженою заздрістю-зневірою – внутрішньо конфліктні; схильні до постійної рефлексії; занепокоєні думками й оцінками інших людей стосовно себе.

Встановлено статеві відмінності у самоствавленні студентів залежно від домінуючого у них типу заздрості:

- суб'єкти заздрості-неприятності чоловічої статі демонструють високий рівень комунікабельності, товариськості, залучення до різних груп (друзів, одногрупників, колег по роботі) та занепокоєності зовнішньою оцінкою взаємодії з ними (самоприйняття комунікативного «Я»);

- суб'єкти заздрості-зневіри чоловічої статі демонструють високу схильність до внутрішньої конфліктності, поступово долучаючи до конфлікту своє оточення;

– суб'єкти заздрості-неприятні жіночої статі схильні до внутрішньої нечесності та високої занепокоєності своїми зовнішніми фізичними параметрами, іміджем, стилем одягу (самосприйняття образу фізичного «Я»);

– суб'єкти заздрості-зневіри жіночої статі схильні до високої внутрішньої конфліктності й самозвинувачень, демонструючи меншу впевненість у собі, неухважність до власних думок і почуттів.

Виявлено компоненти самоствавлення, які сприяють становленню різних типів заздрості, у студентів жіночої та чоловічої статей:

– розвитку заздрості-неприятні у хлопців сприяє виражене самоствавлення до власного комунікативного «Я»; а у дівчат – високий рівень самоцінності;

– розвитку заздрості-зневіри у хлопців сприяє виражене самоствавлення до власного фізичного «Я»; а у дівчат – виражене самоствавлення до власного рефлексивного «Я».

Підсумовуючи результати проведеного дослідження можна дійти таких висновків. Хлопці, схильні переживати заздрість-неприятність, домагаються прийняття у студентському середовищі за рахунок ініціативності у соціальних контактах та привабливого образу комунікабельної й товариської особи. Дівчата, схильні переживати заздрість-неприятність, просуваються у соціумі за рахунок створення привабливої, досконалої зовнішності та самовихваляння. Хлопці, схильні переживати заздрість-зневіру, теж вдосконалюють свою зовнішність, але мають проблеми із комунікативною компетентністю. Дівчата, схильні переживати заздрість-зневіру, безсило зосереджені на саморефлексії та самоїдстві, що явно заважає розширенню їх соціальних контактів.

Література:

1. Бескова Т.В. Социально-демографическая структура завистливости. *Человек. Сообщество. Управление*. 2011. №1. С. 57–69.
2. Бескова Т.В. Зависть: психологическая картина и методы диагностики: учебное пособие. Саратов: Наука, 2011. 76 с.
3. Ильин Е.П. Психология зависти, враждебности, тщеславия. СПб.: Питер, 2014. 420 с.
4. Муздыбаев К. Завистливость личности. *Психологический журнал*. 2002. Т. 23. № 6. С. 38–50.
5. Щербатых Ю.В. Психологический анализ чувства зависти. *Инновационные процессы в экономической, правовой и гуманитарных сферах*. Вып.1. Ч. 2. Воронеж: ВФ МГЭИ, Истоки, 2010. С. 126–129.